

QUÈ ÉS LA UNIVERSITAT o De la conveniència de rellegir Humboldt

Ricard Torrents

Rector fundador de la UVic

*El real és procés; procés, l'enforcadura
de present, passat irresolt i sobretot: futur
possible.*

ERNST BLOCH

I

LA CANÇÓ DE L'ENFADÓS

Per obrir una glossa sobre què és la Universitat en els moments actuals d'incerteses múltiples pot servir la paròdia d'un crít famós, «La Universitat és morta. Visca la Universitat!», per preguntar: aquesta magnitud que anomenem Universitat, com l'au fènix dotada de capacitat de morir i renéixer, què conté de caduc i què de perenne en el segle XXI? On rau la seva ambivalència contradictòria? D'una banda és una de les institucions més arcaiques del món occidental. De l'altra, les incessants estrebades del futur la mantenen jove, inquieta, en un estat de moviment continu, com un *perpetuum mobile* que mai no acaba de posar-se al dia, perquè el dia li porta sempre unes dècades d'avantatge, però sense mai tampoc arrambar-la a la cuneta de la història.

Si creguéssim alguns observadors crítics, atès que la Universitat ha canviat tant, valdria més que també li canviéssim el nom. Sabem que ja ho ha fet en tombants d'època de la seva història mil·lenària: l'Escola Catedralícia o Monàstica passà a dir-se Universitat dels Estudis, més tard Estudi General; en els nostres temps les Escoles d'Enginyeria han passat a dir-se Universitats Politècniques, han sorgit Universitats dites

Populars i Facultats d'Economia que s'estimen més dir-se Escoles de Negocis. Ara vivim un canvi d'envergadura epocal. La Universitat és tant una altra cosa diferent del que era fins fa unes dècades, que hi ha qui proposa de dir-ne Central d'Habilitació Professional Superior o Consorci d'Estudis Homologats o Oficina General de Diplomes d'Estat i d'Unió Europea, Universitat d'Habilitats i Competències o una cosa així.

Els canvis de la Universitat són tan profunds que n'hagin canviat la identitat? Si no és el que era, què és avui? Altrament pressuposem que, tant si és la mateixa com no ho és, sabem què era la Universitat d'abans i què és la d'ara, com si nosaltres no fossim alhora subjectes i objectes del canvi. D'ençà que Einstein va col·locar uns jugadors d'escacs dalt d'un vaixell, per il·lustrar que tota observació del moviment és relativa, perquè no existeix a l'univers cap punt immòbil, sabem que no podem observar els canvis que ens canvien. Som part integrant del vaixell de la Universitat i ens movem a dins de la Universitat, canviem amb ella i ens fa canviar.

Val, però, la pena tornar a preguntar-nos què és la Universitat? En certa manera la pregunta és tan reiterativa que em recorda quan de petits jugàvem a «la cançó de l'enfadós». Preguntàvem a un incaut, normalment un de més petit: «Vols saber una cosa?». «Sí», deia ell, encuriós. I llavors li repetíem indefinidament: «un biciclista de pega va caure enmig del fang i va trobar un paper que deia... vols saber què deia?». «Sí», contestava. «Doncs, un paper que deia «un biciclista de pega va caure enmig del fang i va trobar un paper que deia... vols saber què deia?», fins que l'incaut s'adonava de la trampa.

«Vols saber què és la Universitat?» va preguntar el savi. «Sí, i tant que ho vull saber», va dir el deixeble. No et dic «sí i tant que ho vull saber», sinó si vols saber què és la Universitat». «Doncs, no», va dir el pobre deixeble, «no ho vull saber». «No et dic «doncs, no. No ho vull saber», sinó si vols saber què és la Universitat». Dit sigui de passada, per què la cançó es diu de l'enfadós? «Enfadar-se», del mot gallec i portuguès *fado*, «destí», segons els etimologistes voldria dir, a més d'«enutjar-se», «disculpar-se amb *el fado* o el destí», abandonar-s'hi. Qui seria, llavors, l'enfadat i qui l'enfadós de la cançó? Tant se val. Reprenguem el fil de les qüestions enfadades o enfadoses que, per difícils de respondre que siguin com aquesta de la Universitat, ens hi abandonem fatalment perquè ens hi

porta el destí de la condició humana que ens ha plantat la insatisfacció al cor. A més d'enutjoses, són preguntes enfadoses perquè ens fan humans: què és la Universitat? Què és Universitat?

D'entrada és una realitat tan diversa, complexa, polièdrica, que es fa difícil d'abordar-la o d'encertar el bon abordatge. Per on començar? Sigui quina sigui, però, la dificultat que l'envolta, no podem renunciar a tornar incessantment al debat sobre la Universitat, la seva identitat, el seu futur. Ben mirat, el discurs universitari sobre la Universitat no només és possible sinó necessari, novament necessari, més necessari com més canviant es presenti.

LA UVIC

En efecte, abans que res, de quina universitat es tracta de parlar? De la nostra, de la UVic? Per repetir-nos coses sabudes amb complaença d'iniciats? O abordarem críticament la fase actual de la seva evolució i el seu futur? Val a dir que el futur de la UVic seria un tema adient al seu desè aniversari com a tal universitat (1997), que és alhora el trentè de l'Escola de Mestres (1977), el seu antecedent i la seva matriu. No faria de contrapunt al punt celebratori? De creu a la cara de la medalla commemorativa?

Certament que tractar de la UVic és una opció preferent. Segons com, fins i tot l'opció òbvia. Al capdavall és la universitat que ens interessa més. La coneixem prou per parlar-ne altre cop sense cansar-nos-en i ens l'estimem prou com perquè en parlem un cop més amb mirada exigent, més enllà de l'aquiescència commemoracionista. Si durant més de trenta anys la UVic ha estat objecte de les meves reflexions, per què no hauria de ser-ho avui, des de l'altura de l'emeritatge? Per què no afegir una peça de recapitulació crítica als meus nombrosos escrits sobre la UVic?

Aquesta seria la primera opció: focalitzar l'interès de la glossa en dos punts: l'un d'anàlisi de la paradoxal incomprensió que encara envolta la UVic com a projecte innovador en el panorama universitari català actual. L'altre, de proposta de relleu del projecte, donant-li més ambició, superant el llistó de l'any 2010 i posant-lo a l'horitzó del 2020, la dècada en què els nous catalans del segle XXI que avui arriben a les escoles infantils, tindran l'edat d'estudiar carreres universitàries.

Ara bé, l'ocasió no sembla pas la més adequada per parlar específicament del futur de la UVic ni d'usar paraules gruixudes com «rellançament del projecte». Tampoc una lliçió de jubilació no és el marc més idoni per a reclamar-ne més ambició. No seria, doncs, més pertinent de tractar-ne en tant que universitat catalana, sense el cognom «de Vic», en la perspectiva de la nació? A vegades els mots no diuen el que han de dir o ens pensem que diuen. Sobretot quan són mots polisèmics com el substantiu «universitat» i l'adjectiu «catalana».

LA UNIVERSITAT.CAT

Heus aquí la segona opció: parlar de la Universitat Catalana. Què és? Què vol ser la universitat dita catalana? Un apèndix regional de l'espanyola? Una mera designació geogràfica? La delegació ministerial d'un Estat que s'imposa com a uninacional i unilingüe? O, per contra, una xarxa d'universitats que assumeix la missió de la Ciència, de l'Educació Superior i de l'Alta Cultura des de la catalanitat, des de l'Estatut d'Autonomia que –més bé o no tant– ens defineix, ens empara, ens estimula?

La vida universitària de la segona meitat del segle XX a Catalunya no va començar el curs 1977-1978, però aquell curs, trenta anys després, ha esdevingut de referència obligada en tota aproximació a la universitat dels darrers cinquanta anys. El curs 1977-78, en efecte, a més de ser memorable per a la UVic, és memorable perquè va tenir lloc el III Congrés Universitari Català, concebut i projectat per inaugurar una nova era per a la universitat catalana. A causa tant del moment –la sortida de la Dictadura militar– com de l'envergadura que va prendre en les ponències i les conclusions, aquell congrés no es proposava de reformar la Universitat a Catalunya, sinó de transformar-la per fer-ne universitat catalana i científica. Aquell ha estat en la nostra història l'últim moment de «l'encara tot és possible», l'última sacsejada profunda que va obrir el procés de transformació de la universitat.

Dreçar un balanç de les tres dècades que ens en separen seria un exercici atractiu no sols per sospirar melangiosament preguntant-nos *où sont les neiges d'antan?* També per constatar que la generació d'universitaris d'aquell congrés històric anem sortint d'escena deixant a l'escenari una

obra amb més actrius i més actors, sobretot amb més decorats i tramoia, amb molt més pressupost, però una obra sense argument, desvertebrada, sense èpica, com els culebrotos que es repeteixen indefinidament sense arribar mai a cap densitat dramàtica. La universitat catalana, no és l'assignatura més pendent del sistema cultural català? Més pendent perquè més responsable. On, com a la Universitat, hi ha la consciència de la cultura com a dimensió humana i humanitzadora, de la comunitat com a lloc de realització dels individus?

Són trenta anys d'evolució indecisa, de canvis externs i interns, d'oportunitats d'una sola vegada, d'esforços d'adaptació als requeriments creuats de Brussel·les / Madrid / Barcelona, d'avatars polítics generadors de lleis i contralleis, fins a l'última, desvirtuada fins i tot en el títol: «Llei de Modificació de la Llei Orgànica d'Universitats». Tres dècades d'agitació que en els últims quatre anys ha generat cinc canvis en el govern de les universitats i zero canvis en l'endèmica manca de projecte universitari per a Catalunya. Després de trenta anys, on és la universitat ideada en el III Congrés Universitari Català de 1977-78? On és la Universitat *tout court*, que no apareix mai a la llum pública i sembla no figurar a la graella dels primers interessos ni tan sols dels mateixos universitaris?

Fa l'efecte que les universitats no són assumides en la vertebració del país. La recerca científica d'interès nacional català i l'ús del català com a llengua de ciència pateixen una tal atomització de responsabilitats difuses, que acaben convertides en una enorme suma d'irresponsabilitats. En parlar d'Universitat Catalana és inevitable de pensar en un dels seus més grans defensors, Pere Bosch-Gimpera, rector de la primera Universitat Autònoma de Barcelona, o sigui, de Catalunya. Des de l'exili de Mèxic, on va realitzar el que aquí li fou vedat, s'adonava que no podia parlar d'Universitat Catalana, perquè en realitat no existia i perquè el seu sol esment despertava les ires dels qui l'havien destruïda i es proposaven que no es reconstruís mai més. Llavors va usar la fórmula «La Universitat i Catalunya», com si fossin dues magnituds juxtaposades (Pere Bosch-Gimpera, *La Universitat i Catalunya*. Pròleg de Josep de C. Serra-Ràfols. Llibres a l'abast 97. Barcelona: Edicions 62, 1971).

L'actualitat universitària catalana es mereixeria la severitat del professor que suspèn l'alumne que, repetidor una vegada i una altra, fa trenta anys que no assoleix el nivell mínim requerit sense passar del cinc de

nota de tall. Unes hores perquè l'examinador prepotent no respecta les regles del joc i li manipula els temaris. Unes altres per submissió atàvica al poder que «veuràs, és el poder i el tenen ells». Sempre per falta de coratge. El fet és que damunt la taula de la Universitat hi creix la urgència de crear un Sistema Universitari Català digne d'aquest nom, entroncat amb els antecedents heroics del segle XX, potenciador de l'autonomia universitària no pas com una concessió generosa dels poders polítics sinó com un atribut inherent a la institució universitària. Un sistema integrador de totes les universitats del país més enllà de la distribució anual del pressupost. Capaç de crear cossos propis de professorat universitari, d'establir ensenyaments propis, d'impulsar recerca pròpia, de publicar bibliografia científica en català. Un sistema, en fi, que es proposi de fer-se culturalment visible com a català en l'espai universitari europeu, en comptes d'ocultar-se en el sistema espanyol.

Si tota universitat pertany necessàriament a un sistema, vol dir que també hi té responsabilitats. El problema de la universitat potencialment catalana no és sinó el problema solidari de totes i cadascuna de les universitats de Catalunya, les quals, si pensem en termes de futur, o bé prosperaran juntes o bé continuaran totes, sense excepció, desvertebrades a la cua de les universitats d'Europa.

LA UNIVERSITAT D'EUROPA

Així, si el futur de les nostres universitats passa per Europa, per què no parlar de la Universitat Europea? Justament fa mig segle de la signatura del Tractat de Roma, el tret de sortida de la Unió d'Europa. En aquests moments que l'estament universitari viu trasbalsat amb reformes, adaptacions i terminis, podríem examinar si aquesta universitat dita europea és europea més de nom que de continguts, si té més carrosseria que motor, si avança més en declaracions pomposes, escenificades a ciutats universitàries històriques com París (Sorbona 1998), Bolonya (1999), Praga (2001) Berlín (2003), Bergen (2005), i si passarà mai per cap universitat catalana, o no, perquè per ara hi passaria com a espanyola.

En el discurs oficial establert és habitual de destacar els èxits de la UE, encara que és igualment habitual destacar *off the record* els fracassos

estrepitosos d'una Europa impotent per dotar-se de la carta magna d'una Constitució o inepta per evitar guerres interiors com la dels Balcans, o exteriors, com les de l'Irak i de l'Àfrica postcolonial, o tan egoista que prefereix la immigració precaritzada abans que la creació de riquesa als països d'origen.

Per a l'Europa de les universitats, pomposament denominada Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) i Espai Europeu de la Recerca (EER), cap fiasco politicocientífic comparable al de ser còmplice de l'Estat espanyol, amb el qual s'alia per obstruir el reconeixement del català com a llengua de ciència i de cultura. Cada funció que es nega a una llengua atempta a la seva supervivència. No, no busqueu decrets de prohibició del català. No n'existeixen. No cal. Tampoc no existeix cap presa de posició dels organismes de l'EEES per postular l'ús de les llengües nacionals en la docència i la recerca. En les terribles paraules del comte duc d'Olivares, «para que surta el efecto sin que se note el cuidado», trobareu l'explicació a l'inexplicable, lent però imparable, procés d'extinció de la llengua d'un poble de set milions d'europes.

L'Espai Europeu d'Educació Superior crea muntanyes de paper, de normativa, de sigles, d'organismes, de places de funcionaris, de tècnics, d'experts autodeclarats experts en Bolonya, en crèdits europeus, en màsters, en avaluació. Però fins ara no ha creat convicció, ni adhesió a les idees bàsiques de la reforma que propugna. Ni tan sols no ha creat consens. Al contrari, una gran inseguretats plana damunt dels universitaris que senten minada la confiança en la pròpia capacitat pedagògica, es veuen insegurs a l'hora de respondre als requeriments de l'entorn. Els universitaris catalans sempre havien girat la vista a Europa com una llum i una oportunitat. Ara sembla que hi vegin una amenaça.

La cultura de l'avaluació, de la bibliometria, de les TIC, de la virtualitat, de la semipresencialitat, de la nova ideologia que estableix el que és «bolonyosament» correcte o incorrecte, generen supraestructures cada vegada més sofisticades i allunyades de la vida de les aules que allunyen el professors dels estudiants i aperten els uns i els altres del fons de l'estudi. Diuen que l'única idea nova de la Unió Europea en matèria d'universitats és la del president de la Comissió, el portuguès José Barroso, de crear un EIT, un Institut Europeu de Tecnologia, seguint el model –naturalment– del mític MIT estatunitenc. Només que Barroso no pot res-

pondre a la pregunta «i això, qui ho paga?», perquè els estats desunits d'Europa que podrien pagar-ho no estan disposats a finançar un EIT que no tingui la seu al seu Massachusetts nacional.

Quin tema per a universitaris que veuen com la neotecnocràcia s'apodera dels ressorts de la funció docent i investigadora i els asfixia! En els anys del franquisme els ideòlegs de l'Opus Dei, disfressats de tecnòcrates, varen dominar els alts organismes universitaris i de la recerca. Avui se n'apoderen els neotecnòcrates laics, disfressats d'uropeistes, que no es pregunten ni deixen que ens preguntem de què serveix la seva reforma universitària. Si per millorar els universitaris, professors i estudiants, o si per fer-se necessaris ells, seguint el principi que diu que el deure primer del tecnòcrata és crear una nova plaça de tecnòcrata. Altra ment com no sentir-se manipulat en la creació d'un Espai Europeu que nega les universitats sense Estat o en nega la condició nacional com és el cas de les universitats catalanes? Com ser universitari europeu si no et deixen ser universitari català?

La dimensió europea sotmet les universitats catalanes al trauma postcolonial de l'imperi americà que, mentre va fent guerres, prèviament declarades guerres de pacificació, acula el futur de les universitats del món a la competitivitat darwinista amb les universitats d'Amèrica del Nord i deixa a les d'Europa la llibertat d'americanitzar-se o de tercermundialitzar-se.

La nostra vida universitària alemanya, igual com la nostra vida en general, s'està americanitzant en punts importantíssims, i aquesta evolució continuarà estenent-se, n'estic convençut, fins i tot a aquelles assignatures en què el treballador/professor, com encara avui passa en bona mesura en la meua, és propietari dels seus mitjans de treball (substancialment: la biblioteca), de manera anàloga al que feia l'antic artesà en el seu obrador (Max Weber, *Wissenschaft als Beruf. Vortrag*. Textlog.de / Historische Texte & Wörterbücher, pàg.1-2).

La predicció és de 1918, però el seu autor, el professor d'economia Max Weber, que encara treballava amb eines pròpies a la biblioteca obrador de la Universitat de Heidelberg, no s'imaginava pas fins a quin punt Europa entraria al segle XXI americanitzada, o sigui provincianitzada gràcies a la ideologia globalista de la metròpoli.

Confesso que la Universitat a l'Europa dels 27 Estats, ampliada a altres estats europeus fins a 43 de fora de la Unió, i la reforma «a la bolonyesa» m'atreien màximament per fer-ne objecte d'aquesta lliçó. Però el temor d'arribar a la conclusió que l'Europa sense europeus, denunciada per l'escriptor eslovè Ales Debeljak, ens conduirà a la Universitat sense universitaris, em va dissuadir d'entrar-hi i ho vaig deixar estar per a una ocasió més adient o per a quan en tingui una visió més esperançada.

LES MEVES UNIVERSITATS

Excloses, així, les opcions de la UVic, de la UCat i de la UEu, podia abordar la Universitat a través del meu itinerari intel·lectual i de les «meves universitats», que al capdavant és el que conec millor: l'experiència d'estudiant, professor i rector. Llavors tractaria dels entusiasmes vocacionals d'adolescent de poble per la vida de llibres i estudis, de les successives etapes de formació i d'ampliació d'estudis en centres universitaris d'alt rang, de les fases de construcció del complex universitari d'estudis i llibres de Vic i, per tancar el cercle, de l'experiència de presidir, el gener passat, la mesa de les eleccions sindicals de la Universitat, pel mèrit de ser-ne el contractat més antic, després d'haver-ne estat el contractant de la majoria dels votants.

Aquell dia, tenint al davant el «cens» laboral de prop de 500 persones que ens guanyem la vida com a professionals universitaris a Vic, no vaig poder deixar de pensar en la conferència esmentada abans del sociòleg i economista alemany Max Weber sobre *La ciència com a professió*, adreçada a estudiants per a orientar-los sobre problemes vocacionals, que comença amb un exordi provocador:

«Els homes de ciència econòmica cultivem una certa pedanteria, de la qual no voldria apartar-me: la de començar sempre per les condicions externes. Com es presenta la ciència com a professió en el sentit material de la paraula?» (Max Weber, íd.)

Cosa que vol dir, clar i net: quina és la condició econòmica d'un assalariat universitari? Quant guanya un professional de la docència i la recerca a la universitat? Quina estabilitat laboral té un professor? Qui el

contracta? Qui n'avalua el rendiment? Com ascendeix en les categories acadèmiques i les millores salarials? Preguntes més pertinents aquí que enlloc, si tenim en compte que la UVic no és d'iniciativa de l'Estat i, doncs, no és a càrrec dels pressupostos de l'Estat. Aplicar als universitaris de Vic els termes de Weber, o de Josep Pla, que diuen que solia demanar, en ocasions de molt dispendi monetari, «i això qui ho paga?», seria entrar en una dimensió que només els universitaris lliures, per damunt de la dicotomia de funcionaris - no funcionaris, poden entendre.

Al relat autobiogràfic *Les meves universitats* Màxim Gorki usa el terme metafòricament per a narrar que la seva formació la va rebre del carrer, la feina, la bohèmia, el vagabundeig, els camins i els salts de mata. Les meves universitats, en canvi, varen ser força convencionals, però no tant com per no configurar una itinerància singular: el Seminari de Vic en la fase terminal, la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma en el gran esclat catòlic del Concili Vaticà II, la Universitat de Tübingen en la febrada revolucionària del Maig de 1968, la Universitat de Barcelona de la transició a la democràcia, algunes universitats d'Europa i del món que he conegut en viatges i operacions d'intercanvi i, en fi, l'Institut d'Estudis Catalans, que no essent Universitat, sinó Acadèmia, va ser fundat –justament ara fa cent anys– també per suplir les mancances de la Universitat d'aleshores.

Però és obvi que «les meves universitats» giren a l'entorn de la UVic, «meva» d'una manera especial, perquè és on he tingut l'experiència vital universitària més completa, prolongada encara amb la pròrroga generosa de l'emeritatge, però no només en anys sinó completa en intensitat. Tots els universitaris tenim una universitat que anomenem «la meva universitat». Apropiar-se d'una cosa és identificar-s'hi. Parlo, doncs, de la meva universitat en un sentit diferent del d'abans, parlo d'identificacions múltiples i successives.

Wittgenstein diu que les paraules no tenen significat. Tenen usos. Nosaltres tampoc no tenim identitat fixa i única, sinó identitats diverses, simultànies o consecutives. Segons això, «universitat» no significaria sinó el que en cada cas vol dir l'usuari del mot. La meva universitat no és pas la mateixa que la teva o la teva. Ni tan sols la UVic no és avui la que era fa deu anys ni és la que serà quan a mitjan segle XXI celebri el cinquantè aniversari. Tan diferent, que ni ens la sabem imaginar. La interrogació

«Què és la Universitat?» esdevé, així, «Què són les universitats?», aquesta i aquella altra, la teva, la meua i la d'aquell. La mateixa universitat té múltiples identificacions. Què sóc jo com a universitari i què és cadascú que s'identifica com a universitari i que els diccionaris defineixen com «la persona que estudia o ha estudiat a la universitat». Una definició òbvia, però quin univers no s'hi amaga!

CAP A LA CIÈNCIA DE LA UNIVERSITAT

Aquesta direcció ens obre camí cap a la Universitat com a vivència o experiència. Vivència universal, comuna a tothom qui fa estudis universitaris, i tanmateix individual, única i singular, perquè el pas per la Universitat deixa una marca per tota la vida. El període d'estudis a la Universitat és un dels moments que estableixen un abans i un després en la vida de les persones. Una de les tres o quatre etapes decisives de la nostra trajectòria existencial. No només en la vida dita professional sinó en el jo, en la vida com un tot.

No tenim identitat fins que algú no ens conta la nostra història o fins que nosaltres no ens la contem a nosaltres mateixos. La ficció ens fa reals, diu Robert Kroetsch. A la novel·la dita de formació, *Bildungsroman* en alemany, o a la novel·la de campus dels anglosaxons es narren les aventures d'homes –no tant de dones– que han trobat a la Universitat la raó de les seves vides sovint erràtiques. Qui no recorda *Jude, l'obscur* (1895, en català Quim Monzó), on Thomas Hardy va deixar un al·legat contra la Universitat de Cristminster, o sigui Oxford/Cambridge, pel seu elitisme social? O *La marca de l'home*, de Philip Roth (2001, en català Xavier Pàmies), que narra el destí de perdedor d'un excel·lent professor universitari nordamericà que, després d'una carrera acadèmica exitosa, és forçat a jubilar-se per culpa d'un comentari a classe, considerat racista. O les novel·les de formació de Hermann Hesse i Thomas Mann, considerats els mestres del gènere.

A les universitats hi ha els universitaris i les universitàries vocacionals que han fet de l'ensenyament i la recerca la seva opció de vida. La seva professió definitiva. Els qui van entrar a la Universitat a estudiar una carrera, però hi han quedat atrapats, perquè l'àmbit universitari ha

esdevingut el de la seva personalitat. La història de les institucions ensenya que la Universitat és una d'aquelles que crea, en versió laica, una adhesió, semblant a la religiosa, als ideals i a les formes de vida que giren a l'entorn de la ciència. Creure en la ciència, a més d'estudiar-la, apostar vitalment per la capacitat transformadora del coneixement científic, a més de buscar un *modus vivendi*, és on acaben els qui arriben a la Universitat preguntant-se «com em realitzaré intel·lectualment», «com seré útil als altres per mitjà de la ciència», o els qui, mentre hi són, senten créixer el desig de saber-ne més, descobreixen, en una paraula, la vocació intel·lectual i decideixen de seguir-la. Cadascun a la manera pròpia, pels infinits camins de les múltiples branques científiques que poblen l'arbre del saber, però tots conduïts per la mateixa crida interior de la ciència, d'aquesta universitat vivencial que, a desgrat de tot, es més compartida que no sembla.

Quina universitat, però, és la que fa preguntes com «què espero de la Universitat? Quina vivència tinc de la Universitat? La Universitat és el meu futur? Per què sóc universitari? Quins valors són els de la Universitat?».

Si una de les coses que aprenem i practiquem a les universitats és la formació de noves ciències i del nom que les designa, crec que assistim a la formació d'una ciència nova que podem anomenar provisionalment –en broma– «universitariologia» i que seriosament es pot definir com la ciència que estudia la Universitat en tots els seus aspectes, històric, econòmic, jurídic, filosòfic, sociològic, pedagògic, psíquic, però des d'un únic punt de vista, l'universitari pròpiament dit. Si fins ara aquests estudis no es podien considerar res més que una àrea de coneixement on conflueixen diverses disciplines, d'un temps ençà assistim a la seva emergència com una disciplina pròpia, en vies de formació del propi camp de recerca i de la pròpia metodologia.

Cal dir que justament aquesta ciència de la Universitat és una altra de les opcions que se'm plantejava a l'hora de preparar la lliçó de jubilació? Una opció tan apassionant com totes les anteriors. Efectivament les universitats actuals es caracteritzen per la complexitat creixent interna i externa, tant d'estructures com de relacions humanes. Els contextos en què professors, estudiants i tècnics de suport es desenvolupen, les dinàmiques organitzatives i comunitàries, els coneixements i els desconexions

ments sobre la vida de les universitats, constitueixen un univers més opac que transparent que reclama llum científica de més potència que la de les modestes llanternes amb què s'ha il·luminat fins avui. No només ens cal coexistir amb la complexitat que no entenem, sinó que hem d'abordar la vida universitària com un problema científic a la manera humboldtiana, sabent que és obert, que mai no serà resolt del tot i sempre serà sotmès a nova recerca.

Com que recerca, al capdavant, vol dir tesis i llibres, m'atreia especialment clavar una mirada al panorama bibliogràfic català, dedicat a la temàtica universitària. Mentre en altres països la producció editorial sobre aquesta temàtica assoleix volums considerables, la catalana és d'una escassetat preocupant. Sembla continuar vigent el diagnòstic de Bosch i Gimpera de 1921:

«de tots els problemes que té plantejats Catalunya el de la Universitat és dels més greus i de més urgent resolució, però també és el que ha preocupat menys l'opinió culta i fins als polítics». (Article de l'1 d'agost de 1933, reproduït a la sèrie «Artículos del Siglo» a *La Vanguardia* del 15 d'agost de 2001).

La preocupació de la gent d'universitat no va gaire més enllà que la dels polítics i l'opinió culta. La majoria sucumbeixen al pes de la feina quotidiana o se senten prou realitzats en el conreu del seu hortet d'especialitat. La relació intrínseca entre la preocupació o despreocupació davant dels problemes generals de la Universitat i l'escassa producció bibliogràfica en català hauria estat també una bona opció, però la vaig desestimar, igual que les anteriors, per inoportuna i/o perquè potser no tinc la informació que em caldria tenir. Era la cinquena.

UNTEXTFUNDACIONAL

Per què renunciar a tantes opcions? Cadascuna tenia una atracció pròpia. La UVic, la Universitat Catalana, la Universitat a Europa, les meves universitats, la vivència i la ciència de la Universitat. Totes i cadascuna oferien la possibilitat de recapitular les meves reflexions a l'entorn

de la Universitat, però al mateix temps cadascuna me'n limitava la perspectiva.

Altrament, a la lliçó de jubilació hauria pogut no tractar de la Universitat? Ho podia fer de Llengua i Literatura. Dels «espais escrits» que s'estan configurant a l'entorn dels poetes agermanats de Folgueroles i Roda de Ter, Verdaguer i Martí i Pol, símbols de dos móns i dos temps pròxims i alhora llunyans, habitats per una constel·lació d'escriptors que han tingut el seu lloc primordial a la ciutat i la plana de Vic, als meandres del Ter, d'Orís i Torelló a Manlleu i Roda de Ter. O potser era més acadèmicament correcte ocupar-me de Literatura Traduïda, que és la matèria del curs que imparteixo a la Facultat? O de Traductologia, a la qual he dedicat les meves darreres contribucions congressuals? Fou llavors que la traducció em donà la clau de la meua lliçó de jubilació: lligaria el món de la Universitat amb una traducció.

En efecte, feia anys que, entre els projectes sempre postposats, tenia el de traduir un dels textos més famosos i més influents sobre la Universitat contemporània, el de Wilhelm von Humboldt. Traduint-lo, a la fi, faria una última contribució positiva a la meua dedicació a la Facultat de Traducció i pagaria un antic deute, contret quan l'any 1989 vaig estudiar aquest text als «Orígens i característiques de la idea d'universitat catalana» (*Les raons de la Universitat*. Pròleg de Josep M. Bricall. Vic: Eumo Editorial, 1993). Proposant-lo en ocasió del desè aniversari de la UVic, oferiria un document considerat un dels pilars conceptuals de la universitat contemporània. Lliurant-lo a la comunitat universitària amb motiu del meu emeritatge a la Universitat que he contribuït a fundar, s'encendria un dels fars que han guiat el pensament sobre la universitat fins als nostres mateixos dies.

Es tracta de la «Memòria» que va escriure Wilhelm von Humboldt l'any 1809 i que va inspirar la refundació de la Universitat de Berlin i de la xarxa d'universitats alemanyes, que es convertirien en el model més admirat i imitat del món. El model que porta el seu nom, «humboldtiana», o d'universitat científica, caracteritzat per la unió indivisible de docència i recerca.

Si hagués d'expressar el meu *credo* universitari, no dubtaria ni un moment a confessar la meua fe en un article que diria: «Crec en la universitat científica o humboldtiana que té per objectiu ensenyar i investigar

la ciència com un problema encara no resolt del tot, que ha de ser, per tant, objecte de constant recerca compartida del professor i de l'estudiant, units per investigar-lo junts».

Vaig ser introduït al text de Humboldt pel filòsof Ernst Bloch (1885-1977) a Tübingen en un seminari dels anys seixanta dedicat a la lectura i discussió d'una obra que, sota el títol de *La idea de la universitat alemanya*, recull –tal com diu el subtítol– «els cinc escrits bàsics de la seva refundació per mitjà de l'Idealisme clàssic i del Realisme romàntic». És significatiu que Bloch, que personificava l'ideal de professor humboldtià, alhora que era un testimoni de la universitat científica, perseguida tant pel nazisme com pel comunisme, reservés un dels seus darrers seminaris a una qüestió, la Universitat, que llavors als meus ulls em semblava menor, al costat de les grans qüestions filosòfiques del moment.

De fet a les pàgines de Humboldt (amb les de Schelling, Fichte, Schleiermacher, Steffens, a les quals més endavant s'afegirien les de Nietzsche, Weber, Scheler i Jaspers) hi ha el nucli dur del pensament sobre la Universitat, la ciència i la cultura d'Occident. Avui, després de l'operació de reescriure-les en català, estic més convençut que la universitat catalana que el franquisme va avortar el 1939 s'havia gestat en la «idea» d'universitat científica de model humboldtià, concebuda sobretot per Pere Bosch-Gimpera, el qual, després de l'ampliació d'estudis a la Universitat Humboldt de Berlín en els anys anteriors a la I Guerra Mundial, tornà a Catalunya amb la idea de la Universitat Catalana, la impulsà en el II Congrés Universitari Català de 1918 i, amb el seu equip, n'intentà la realització en la Universitat de Barcelona en els pocs anys que durà la segona República.

Sorprenentment la Memòria de Humboldt és un text inacabat, molt breu, d'una brevetat que contrasta amb l'extensió i la profunditat de la seva influència arreu del món. És com un manifest. Sorprenentment mai –que jo sàpiga– no ha estat traduït al català. Traduir-lo i presentar-lo avui i aquí, m'omple de goig, perquè em sembla la millor aportació que puc fer com a lliçó de jubilació. Encara avui és viva entre nosaltres la idea d'Universitat Catalana en construcció entre «l'idealisme clàssic» noucentista i el «realisme romàntic» modernista. En tot cas, contribuir a revifar-la no seria pas l'última cosa que esperaria de la meua modesta contribució.

SOBRE WILHELM VON HUMBOLDT

El pensador i polític Wilhelm von Humboldt (1767-1835) no és tan conegut com el seu germà Alexander (1769-1859), naturalista i geògraf que va recórrer el món i el va descriure en obres fonamentals per a les ciències de la terra, com la que porta el títol *Kosmos*. Els dos germans von Humboldt pertanyen a la generació d'europèus que, després de viure la Revolució Francesa de 1789 i de sobreviure a l'enfonsament de l'Estat absolutista, el varen reconstruir sobre les bases de la Il·lustració i els ideals del Romanticisme.

Mentre Alexander recorria el món i reorientava les ciències naturals, Wilhelm, jurista, impulsava el desenvolupament de les ciències del pensament modern. Però mentre Alexander ha gaudit d'una fama sostinguda, Wilhelm ha tingut un segon lloc, fins al punt que una obra com la Gran Enciclopèdia Catalana no li dedica ni una sola ratlla. Això ha portat a confondre'ls o a aglutinar-los en un sol personatge. Tant se val. La parella és la representació simbòlica de la unitat de les dues branques, la humanística i l'experimental, del frondós arbre de les Ciències, com fan ostensible les seves estàtues al portal de la Universitat de Berlín, que porta el seu nom.

Si Alexander és un dels grans creadors de la geografia moderna, Wilhelm és un dels grans pioners de la filosofia del llenguatge a Occident. Els seus escrits sobre el llenguatge tenen una perenne actualitat i constitueixen una font inestroncable d'estudi. Portat per la passió d'internar-se en altres cultures, encarna l'intel·lectual interdisciplinari, plurilingüe, que, en cerca no pas dels fragments, sinó dels enllaços que fan el tot, sintetitza la seva proposta filosòfica posant al centre de l'existència dels humans la parla: el pensament i la seva expressió lingüística. L'home és l'ésser que parla i escolta. No començà de caminar erecte per una necessitat ancestral d'abastar branques i fruita dels arbres, sinó per parlar, perquè de bo-caterrosa i de quatre grapes li era impossible de parlar i escoltar.

Wilhelm von Humboldt estava destinat a estudiar Dret i a treballar per a l'administració de l'Estat, on va ocupar càrrecs executius al ministeri d'educació només 16 mesos, però en aquest any i quatre mesos va deixar una empremta inesborrada fins als nostres dies, quan la seva concepció de la teoria educativa moderna experimenta un interès renovat tant

per a la Universitat com per a les etapes anteriors, l'educació primària i la secundària.

La vida i l'obra de Wilhelm von Humboldt tenen aspectes d'un gran interès, com són la seva presència a París en ple triomf de la Revolució, la seva relació i amistat amb els grans personatges coetanis, com ara amb Goethe i Schiller, la seva estada a Roma com ambaixador davant de la Santa Seu, la seva activitat al Congrés de Viena de 1814-15, que reorganitzà l'Europa postnapoleònica, el seu entusiasme per les idees del pedagog suís Pestalozzi (1746-1827), la seva participació decisiva en la creació de la Universitat de Berlín i, per últim, però sobretot, els seus escrits sobre educació i la construcció del sistema d'ensenyament primari, secundari i superior en l'Estat modern. Avui, conclouen els estudiosos, «gràcies a Humboldt ens sentim preocupats pels problemes i les qüestions essencials de la teoria moderna de l'educació» (Dietrich Benner, *Wilhelm von Humboldts Bildungstheorie. Eine problemgeschichtliche Studie zum Begründungszusammenhang neuzeitlicher Bildungsreform*. Weinheim/München 1990).

El pensament humboldtià exposat sintèticament en la memòria de 1809 sobre el que anomena «establiments científics superiors», on inclou les universitats, les acadèmies i els instituts de suport (museus, col·leccions, laboratoris), conté uns grumolls conceptuals que han motivat una vastíssima literatura i que avui, davant de la reforma universitària empenya a Europa, han renovat els estudis i els comentaris. Els anomeno grumolls en el sentit que són com una massa on el fluid mental s'ha solidificat. Dit amb una altra metàfora, són diamants d'una gran densitat nuclear alhora que brillants d'una fulguració resplendent. Enlluernats, però a continuació exigeixen reflexió sobre què diuen en realitat i què volen dir en tot el seu abast.

Sobresurten: 1) La preeminència absoluta de la Ciència pura, objectiva, en totes les activitats docents i de Recerca per tal d'aconseguir la formació subjectiva. 2) La prevalença dels principis de Solitud i Llibertat, o sigui de responsabilitat individual i d'autonomia personal, tant en el professor com en l'estudiant d'una banda, i les sinergies solidàries entre professors i alumnes de l'altra. 3) Els límits del paper de l'Estat a la Universitat i en l'educació en general: «l'Estat ha de tenir sempre present que en realitat no és ell qui estimula ni pot estimular l'assoliment dels objectius de la formació universitària per la ciència, sinó al contrari, que

tan aviat com hi intervé, es converteix sempre en una nosa; que sense ella la cosa pot anar infinitament millor». 4) La diferència radical entre escola i universitat: allà s'hi aprenen els problemes resolt; aquí mestre i aprenent junts hi fan Recerca de problemes no resolt. Aquí el professor necessita tant dels alumnes com els alumnes del professor.

El cinquè diamant mereix de ser mostrat a part:

Els tres puntals de l'esperit són:

«primerament derivar-ho Tot d'un sol principi primordial
segonament conformar-ho Tot amb un ideal;
articular, en fi, aquell principi i aquest ideal en una idea».

En conclusió, la Universitat no és una organització, és un organisme. La Universitat no és una estructura, és una fluència vital. La Universitat no és una empresa dirigida per l'Estat, és una idea. La Universitat no és un fora, és un dins. Els objectius dels establiments científics superiors no els posa l'Estat, els posen els qui n'han fet la raó de la seva vocació/professió.

El lector opinarà sobre la conveniència de rellegir Humboldt en els nostres temps. Altrament, en un dia en què els aniversaris tensen la nostra universitat entre els seus orígens i la seva destinació, entre la història i l'avenir, Ernst Bloch, responsable llunyà però efectiu d'aquesta lliçó, ens ofereix un últim pensament diamantí per tancar aquesta lliçó:

«El real és procés; procés, l'enforcadura de present, passat irresolt i sobretot: futur possible.» [*Das Wirkliche ist Prozess; dieser ist die verzweigte Vermittlung zwischen Gegenwart, unerledigter Vergangenheit und vor allem: möglicher Zukunft*].

En efecte, la realitat no és inerta sinó canviant. És procés, descabdel·lament d'una acció progressiva impulsada allà on, com en l'enforcall d'un arbre de tres branques, es produeix la mediació entre el present, el passat obert, la història sempre per resoldre, però sobretot amb el futur, amb la possibilitat del futur humà.

A vegades, quan travesso el campus i miro l'enforcadura de l'arbre de tres branques que hem plantat, tanco els ulls i m'imagino que la Universitat de Vic celebra el seu centenari o el seu bicentenari, l'any 2197. Llavors m'emocio de pensar que els universitaris que ens hauran continuat, continuaran mantenint viva la idea d'Universitat humana i científica que en el seu passat hem començat de construir.

II Wilhelm von Humboldt

DE L'ORGANITZACIÓ INTERNA I EXTERNA DELS ESTABLIMENTS CIENTÍFICS SUPERIORS A BERLÍN¹

El concepte dels establiments científics superiors com el cim on culmina tot allò que concerneix directament la cultura moral de la nació, es basa en el fet que aquests establiments estan destinats a conrear la Ciència en el sentit més fondo i més ampli de la paraula i a fer-ne, no pas arbitràriament sinó per congruència amb ella mateixa, una matèria adequada de la formació espiritual i moral.

Per això l'essència d'aquests establiments consisteix a enllaçar internament la Ciència objectiva amb la formació subjectiva i, externament, l'ensenyament mitjà complet amb l'inici de l'estudi a la Universitat sota la guia d'un mateix. Millor dit, consisteix a fer realitat el pas de l'un a l'altre. Ara bé, el punt de vista fonamental romandrà la Ciència. En efecte, en la mesura que hi sigui pura, la Ciència serà copsada en ella mateixa i en la seva totalitat, encara que es presentin desviacions particulars.

Atès que aquests establiments poden aconseguir llur objectiu només en la mesura que cadascun s'encari amb la idea pura de la Ciència, els principis que hi prevaldran són Solitud i Llibertat. Atès també, però, que l'eficàcia espiritual en la humanitat només pot prosperar en forma de cooperació, i no pas simplement en el sentit que l'un supleixi el que manca a l'altre, sinó perquè l'activitat reeixida de l'un encoratgi l'altre i en tots es faci visible l'energia irradiant comuna, originària, en cadascun pròpia o derivada, llavors cal que l'organització interna d'aquests esta-

¹ Memòria inacabada, escrita el 1810 (potser el 1809). Publicada la primera vegada el 1896 per Bruno Gebhardt, *Wilhelm von Humboldt als Staatsmann*. La traducció és feta sobre *Die Idee der Deutschen Universität. Die fünf Grundschriften aus der Zeit ihrer Neube-gründung durch klassischen Idealismus und romantischen Realismus* [La idea de la universitat alemanya. Els cinc escrits bàsics de la seva refundació per mitjà de l'Idealisme clàssic i del Realisme romàntic]. Herausgegeben von Ernst Anrich. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1964, pàgs. 375-386.

bliments generi i mantingui una cooperació sense interrupcions, constantment alimentada, però sense coaccions ni dirigismes.

Una altra especificitat dels establiments científics superiors és que sempre consideren la Ciència com un problema mai no resolt del tot i que, així, estan sempre en situació de Recerca. A l'escola, en canvi, només es tracten i s'ensenyen coneixements ja sabuts i establerts. Per això en els centres superiors la relació entre el mestre i els alumnes esdevé completament diferent de la d'abans a l'escola. El primer no és aquí per als segons, sinó que tots, professor i estudiants, hi són per a la Ciència; la feina d'ell depèn de la presència d'ells i, sense ells, la feina del professor no aniria endavant; si els estudiants no acudissin espontàniament al seu entorn, el professor hauria d'anar a buscar-los, per tal d'aproximar-se més al seu objectiu per mitjà de la unió de les dues forces, de la pròpia, experta però per això mateix parcial i no tan vivaç com la dels joves, amb la d'ells, més feble però també més independent, valenta i expansiva en totes direccions.

El que anomenem, doncs, establiments científics superiors, en tant que deslligats de l'Estat en qualsevol de les seves formes, no són altra cosa que la vida espiritual dels homes a qui els avatars exteriors de la vida o l'exigència interior condueixen a la Ciència i a la Recerca. Si no existissin aquests establiments, hi hauria igualment homes que pel propi compte buscarien i aplegarien coneixements, n'hi hauria uns altres que es reunarien per treballar junts amb companys de la mateixa edat i encara uns altres que formarien un cercle de joves deixebles. Doncs, aquesta és la idea a la qual l'Estat ha de ser fidel, si vol enquadrar en una forma més sòlida aquesta manera de fer indefinida i en certa manera fortuïta. Per això haurà de:

1. mantenir sempre la vitalitat d'aquestes activitats en el nivell més alt i més potent;
2. impedir que baixin de nivell bo i mantenint separats amb fermesa i claredat l'establiment superior i l'escola (no només de manera general i teòrica sinó especialment també en els diversos aspectes pràctics).

Altrament l'Estat ha de tenir sempre present que en realitat no és ell qui estimula ni pot estimular l'assoliment d'aquests objectius, sinó al contrari, que tan aviat com hi intervé, es converteix sempre en una nosa; que sense ell la cosa pot anar infinitament millor i que s'ha de limitar només al següent:

que, atès que en tota societat positiva hi ha d'haver formes exteriors i mitjans per a tota mena d'activitats, l'Estat té el deure de subministrar-ne també per al conreu de la Ciència;

que, el que pot esdevenir perjudicial de la seva intervenció no és pas la manera com subministri aquestes formes i aquests mitjans, sinó que en el fet mateix de subministrar aquests mitjans i formes exteriors com una cosa totalment estranya es troba allò que té sempre i necessàriament efectes negatius que arrossegueu l'espiritual i l'elevat al nivell de la realitat material i baixa;

i, que, en conseqüència, l'Estat no pot perdre mai de vista l'essència interior d'aquests establiments per tal de reparar així el que ell mateix, encara que sigui sense culpa, ha espatllat o ha impedit que es fes.

Per bé que això no sigui sinó un altre aspecte del mateix procediment, els beneficis es demostraran en els resultats, per la raó que l'Estat, si considera la qüestió des d'aquest punt de vista, sempre intervindrà més modestament, i per la raó que en l'actuació pràctica de l'Estat els criteris teòricament incorrectes, es digui el que es digui, no queden mai impunes, pel fet que cap acte de l'Estat no és purament mecànic.

Pressuposat això, no costa de veure que en l'organització interna dels establiments científics superiors Tot consisteix a mantenir el principi de considerar la Ciència com una cosa ni del tot descoberta ni mai del tot descobrible, sinó incessantment sotmesa a la Recerca.

Tan aviat com es deixa de cercar pròpiament la Ciència o es creu que no és necessari extreure-la del fons de l'esperit, sinó que es pot obtenir per extensió, a còpia d'acumular i de recopilar, llavors Tot és perdut irremediablement i per sempre; perdut per a la Ciència, la qual, si això dura gaire temps, s'esfuma de tal manera que fins i tot abandona el llenguatge com si fos una closca buida, i perdut per a l'Estat. En efecte, només la Ciència que neix de dins i pot arrelar a dins transformarà també el caràc-

ter, amb el benentès que el que importa a l'Estat, igual com a la humanitat, no és tant el saber i el perorar com el caràcter i el comportament.

Doncs bé: per tal d'evitar per sempre aquest camí errat, l'únic que cal és mantenir vius i actius aquests tres puntals de l'esperit:

primerament derivar-ho Tot d'un sol principi primordial (per mitjà del qual les explicacions de la natura, per exemple, s'aniran elevant de l'estat mecànic al dinàmic, d'aquest a l'orgànic i a la fi al psíquic en la comprensió més àmplia);

segonament conformar-ho Tot amb un ideal;

articular, en fi, aquell principi i aquest ideal en una idea.

Altrament, tractant-se d'alemanys, no caldrà estimular aquesta tendència ni a ningú se li acudirà que calgui estimular-la. El caràcter nacional intel·lectual dels alemanys porta en ell mateix aquesta tendència i l'única cosa que cal fer és evitar de reprimir-la sigui amb violència sigui per mitjà d'un antagonisme que bé prou que existeix.

Encara que tota estretor de mires ha de ser bandejada dels establiments científics superiors, pot passar, naturalment, que molts dels qui hi treballen no entenguin aquesta tendència i que alguns s'hi oposin; val a dir que en tota la seva força i en tota la seva plenitud només es trobarà en uns pocs; però n'hi haurà prou que només de tant en tant i només aquí o allà es manifesti de debò, perquè la seva influència sigui més àmplia i duradora; això sí, el que ha d'imperar sempre i absolutament és el respecte entre els qui l'assumeixen i el temor entre els qui la voldrien destruir.

Filosofia i Art són els camps on aquesta tendència es manifesta més i de manera més específica. Però es tracta de manifestacions que no només degeneren fàcilment, sinó que tampoc no se'n pot esperar gaire, si el seu esperit no es transmet com cal a les altres branques del coneixement i a les altres menes de Recerca, o si ho fa de manera formalment lògica o matemàtica.

Si, però, a la fi en els establiments científics superiors s'imposa el principi d'investigar la Ciència com a tal, ja no caldrà preocupar-se més d'altres coses aïlladament. Llavors ja no hi mancarà ni unitat ni complexa. L'una buscarà l'altra en perfecta acció recíproca, que en això està el secret de tot bon mètode científic.

Aleshores, pel que fa a l'àmbit intern, totes les exigències queden satisfetes.

Ara, pel que fa a l'àmbit extern de la relació amb l'Estat i la seva activitat, aquest només ha de vetllar per la riquesa (potència i diversitat) en força espiritual, obtinguda mitjançant l'elecció dels homes que s'hi ajuntin i la llibertat de llurs activitats. La llibertat, però, no està amenaçada només per ell, l'Estat, sinó també pels establiments mateixos, els quals, quan comencen, adopten un determinat esperit i asfixien de grat el naixement d'un altre. L'Estat també ha de prevenir els possibles inconvenients derivats d'aquí.

El punt essencial està en la tria dels homes que siguin posats a treballar-hi. En els seleccionats, si cal un correctiu per prevenir una elecció defectuosa, caldrà intervenir a nivell de les seccions en què es divideixi el conjunt de l'establiment.

Després de la selecció, l'important, en general, és establir unes lleis d'organització poques i senzilles, però més fonament implicatives que d'ordinari, a les quals altre cop es podrà fer referència només en relació amb la divisió del conjunt de l'establiment en les seves seccions concretes.

Per acabar, cal tenir en consideració els mitjans auxiliars, sobre els quals en general s'ha d'observar que la qüestió principal no és l'acumulació de col·leccions mortes. Més aviat cal no oblidar que fàcilment contribueixen a esmussar i degradar l'esperit, la qual cosa explica que les acadèmies i les universitats més riques no han pas sigut sempre aquelles en què les ciències gaudien del tractament més profund i floreixent. Però el que en esguard de l'activitat de l'Estat es pot dir dels establiments científics superiors en el seu conjunt concerneix la seva relació amb l'escola en tant que establiments superiors i, la vida pràctica, en tant que científics.

L'Estat no ha de tractar les seves universitats ni com si fossin centres d'ensenyament secundari [*Gymnasien*] ni com escoles especials [tècniques], ni ha de servir-se de la seva Acadèmia com d'una diputació tècnica o científica. En conjunt (més avall tractarem de les excepcions concretes que calgui fer per a les universitats) no els ha de demanar res, pel que fa referència directa a ell mateix, sinó que l'Estat ha de tenir l'íntim convenciment que, si les universitats aconsegueixen llur objectiu final, tam-

bé aconseguen els objectius de l'Estat i justament des d'un punt de vista molt superior, des del qual es poden reunir molts més efectius i es poden mobilitzar moltes altres forces i molts alçaprens més que els que ell, l'Estat, pugui posar en joc.

De l'altra banda, però, és principalment obligació de l'Estat organitzar les seves escoles de tal manera que treballin en connivència amb els establiments científics superiors. Això es basa sobretot en una correcta comprensió de la seva relació amb ells i del convenciment fecund que, en tant que escoles, no són cridades a anticipar l'ensenyament de les universitats, i que tampoc les universitats no són un simple complement de les escoles, d'igual naturalesa, només que avançades d'un curs, sinó que el pas de l'escola a la universitat representa un estadi de la vida juvenil, durant el qual l'escola, quan treballa bé, posa l'alumne en tal condició física, moral i intel·lectual que pot ser confiat a la seva llibertat i a la seva autonomia, amb la seguretat que, deslligant-se de tota coerció, no s'abandonarà a la vida de dròpol ni a la vida pràctica, sinó que sentirà el desig ardent d'elevant-se a la Ciència, que fins llavors se li ha mostrat només de lluny.

El camí que ha de seguir l'escola per arribar-hi és senzill i segur. Només cal que es preocupi de la formació harmònica de *totes* les capacitats dels seus alumnes; que exerciti la seva energia en el nombre més petit possible d'objectes, però abastant-ne tots els aspectes possibles i fent que tots els coneixements arrelin en el seu ànim de tal manera que la comprensió, el saber i el treball de l'esperit es facin atractius no per les circumstàncies externes, sinó per la seva precisió, la seva harmonia i la seva bellesa internes. Amb aquest fi i com a preexercici de la intel·ligència de cara a la Ciència pura, s'ha de fer servir amb preferència la matemàtica des dels primers exercicis de la capacitat mental.

Un ànim així preparat cospa la Ciència tot sol, mentre que amb igual aplicació i igual talent, però amb una altra preparació, o bé s'enfonsarà de seguida o abans d'acabar la formació en ocupacions pràctiques, per a les quals d'aquesta manera tampoc no serà útil, o bé, mancat de l'esforç científic superior, es dispersarà en coneixements fragmentaris concrets.

DE LES BASES DE LA CLASSIFICACIÓ DELS ESTABLIMENTS CIENTÍFICS SUPERIORS I DE LES SEVES DIVERSES MENES

Ordinàriament s'entén per establiments científics superiors les Universitats i les Acadèmies de les Ciències i les Arts. Aquestes institucions, sorgides fortuïtament, no és pas difícil d'entendre-les en tant que sorgides tanmateix de la mateixa idea; només que en semblants concepcions, molt estimades de Kant ençà, d'una banda hi ha sempre alguna cosa que va guerxa i de l'altra l'empresa en ella mateixa no serveix de gaire.

Molt important en canvi és la pregunta: realment paga encara la pena instituir o mantenir una Acadèmia al costat d'una Universitat? I quin radi d'acció cal delimitar i atribuir a cadascuna i a totes dues en comú, per tal que cadascuna tingui una activitat que li sigui pròpia en exclusiva?

Si es declara que la Universitat només s'ha de dedicar a l'ensenyament i a la difusió de la Ciència, mentre l'Acadèmia, en canvi, al seu desenvolupament, es comet una manifesta injustícia envers la primera. El desenvolupament de les ciències –i a Alemanya més que enlloc– es deu als professors universitaris més que no als acadèmics, i és justament el professorat el que ha permès que aquests homes avancesin en les seves especialitats respectives. En efecte, la lliure exposició oral davant d'uns oients, entre els quals bé hi ha sempre un grup significatiu de caps que pensen junts amb el professor, és estimulants per al qui ja està acostumat a estudiar d'aquesta manera tant com sigui estimulants la dedicació solitària de la vida d'escriptor o l'associació inconnexa d'un gremi acadèmic. El progrés de la Ciència és indiscutiblement més ràpid i més viu en una universitat on sigui sacsejada constantment i a més ho sigui entre un gran nombre d'intel·ligències joves, precisament més potents i vigoroses. Al capdavall la Ciència mai no es pot exposar bé com a tal Ciència sense assimilar-la automàticament una vegada i una altra, i seria inconcebible que de tant en tant o fins i tot sovint no s'arribés a algun descobriment. A més a més, la docència universitària no és pas una feina tan fatigosa com perquè signifiqui interrompre la dedicació a l'estudi, sinó que més aviat és un mitjà auxiliar d'aquest. A tota gran universitat sempre hi ha també professors que, sense fer classes o fent-ne poques, només estudien i investiguen per ells sols. Per això certament que es podria confiar el desenvolupament de les ciències només a les universitats, si aquestes

s'organitzessin convenientment, i així, per a aquesta finalitat, es podria precindir de les acadèmies.

El cercle social, que per descomptat entre professors universitaris com a tals no existeix pas necessàriament de manera regular, no hauria de ser motiu suficient per fundar institucions tan costoses. En efecte, d'una banda aquest cercle és prou relaxat fins i tot a les Acadèmies i, de l'altra banda, només serveix preferentment en aquelles ciències de l'observació i de l'experimentació en què és útil la comunicació ràpida de fets concrets. En fi, en aquestes especialitats no deixen mai de sorgir societats privades, sense dificultat i sense intervenció de l'Estat.

Si es mira la qüestió més de prop, veiem que les Acadèmies han prosperat sobretot a l'estranger, on encara avui estan privats dels beneficis de les universitats alemanyes i a penes els reconeixen, i, a Alemanya, han prosperat preferentment en llocs on no hi havia universitats o, si n'hi havia, en èpoques en què els faltava l'esperit més liberal i més plural d'avui. En els temps moderns cap acadèmia no s'ha distingit de manera especial i val a dir que, pel que fa a la puixança de les ciències i les arts alemanyes, la participació de les acadèmies ha sigut nul·la o escassa.

D'aquí que a fi de mantenir totes dues institucions en activitat viva, és necessari unir-les entre si de tal manera que, a desgrat que llur activitat continuï separada, els seus membres no pertanyin en cap cas de manera exclusiva a l'una o a l'altra. En aquesta unió l'existència separada de les dues institucions pot donar nous i excel·lents resultats.

Ara bé, aquests resultats no depenen tant de l'especificitat de les activitats de les dues institucions (puix que de fet, sense instituir cap Acadèmia pròpiament dita, amb els professors universitaris es pot perfectament aconseguir el que es proposa d'aconseguir l'Acadèmia, especialment si es pot crear una entitat encara que sigui ben diferent, com és el cas de la societat d'erudits creada a Göttingen), com de l'especificitat de llur forma i de llur relació amb l'Estat.

En efecte, la Universitat està sempre en estreta relació amb la vida pràctica i amb les necessitats de l'Estat, per la raó que sempre s'ocupa per encàrrec seu de qüestions pràctiques i que li correspon el guiatge de la joventut; a l'Acadèmia, en canvi, només li incumbeix la Ciència en ella mateixa. Els professors de la Universitat estan units entre ells només de manera general i sobre punts de l'ordenació interna i externa de la disci-

plina; però, sobre la pròpia feina, només es comuniquen entre ells en la mesura que se senten inclinats a fer-ho; si no, cadascun va pel seu camí. L'Acadèmia, per contra, és una societat destinada a sotmetre la feina de cadascú al judici de tots.

Així, doncs, cal mantenir en ferm la idea d'una Acadèmia com la de l'últim i suprem baluard o refugi de la Ciència i com la de la corporació més independent de l'Estat i cal deixar de banda el dubte de si una tal corporació es justifica per tan poca o tan unilateral activitat, perquè el que és just no s'acompleix pas sempre o deixa d'acomplir-se de la manera més fàcil en les condicions externes més favorables. Penso que cal córrer aquest risc, perquè la idea en si és bella i beneficiosa, i sempre pot arribar el moment en què s'acompleixi també d'una manera digna.

Amb això, entre la Universitat i l'Acadèmia s'origina una emulació i un antagonisme i, a més, una tal acció recíproca que, en el cas de témer un excés o una manca d'activitat, restabliran mútuament per elles mateixes l'equilibri.

L'antagonisme a què ens referim concerneix en primer lloc l'elecció dels membres d'ambdues corporacions. És a dir que tot acadèmic ha de tenir el dret d'impartir cursos universitaris fins i tot sense habilitació, però sense esdevenir per aquesta via membre de la Universitat. En conseqüència nombrosos erudits seran alhora professors universitaris i membres acadèmics, però l'una i l'altra institució han de tenir membres que només pertanyin a una de les dues.

El nomenament dels professors universitaris s'ha de reservar exclusivament a l'Estat, i no és pas certament cap bona mesura donar a les facultats universitàries més influència que la que pugués tenir un consell d'assessors assenyat i raonable. En efecte, a la Universitat, els antagonismes i les friccions són saludables i necessaris, i les col·lisions entre professors produïdes per la feina també poden contribuir involuntàriament a trastocar llur punt de vista. A més, per naturalesa, les universitats estan massa lligades amb els interessos directes de l'Estat.

En canvi, l'elecció dels membres de l'Acadèmia s'ha de deixar a la pròpia institució i només ha d'estar subjecta a la ratificació del rei, cosa que no és fàcil que sigui denegada. Per la raó que l'Acadèmia és una societat en què el principi de la unitat és molt més important i en què el seu objectiu purament científic no interessa tant a l'Estat en tant que Estat.

Aquí, però, apareix el correctiu esmentat més amunt pel que fa a les eleccions en els establiments científics superiors. Com que l'Estat i l'Acadèmia hi prenen aproximadament una part igual, no trigarà a descobrir-se l'esperit en què totes dues institucions actuen i, si fos cas que s'equivocuessin, l'opinió pública ja els jutjarà imparcialment sobre el terreny. Però com que no és fàcil que tots dos l'errin alhora o l'errin de la mateixa manera, almenys no totes les eleccions passaran pel mateix perill i la institució, en conjunt, estarà protegida de ser parcial.

Més aviat la varietat de les forces que s'han de posar en joc en aquests establiments ha de ser grossa, per la raó que a les dues classes d'electes, els nomenats per l'Estat i els nomenats per l'Acadèmia, s'hi afegiran els docents lliures (*Privatdozenten*), promoguts i sostinguts exclusivament, si nés no al principi, per l'adhesió dels seus alumnes.

A més, però, dels seus treballs acadèmics, hi ha unes activitats completament pròpies que pot fer l'Acadèmia mitjançant observacions i experiments organitzats en un ordre sistemàtic. D'aquests, alguns haurien de ser deixats a la seva iniciativa i d'altres, en canvi, li haurien de ser encarregats i sobre aquests últims la Universitat hauria de tenir-hi altre cop influència, talment que d'aquesta manera sorgeixi un nou intercanvi entre Universitat i Acadèmia.

A més de l'Acadèmia i de la Universitat pertanyen als establiments científics superiors els Instituts inactius.

Aquests s'han de segregar de les altres dues institucions i posar sota el control directe de l'Estat. Però totes dues, Acadèmia i Universitat, després de determinades modificacions, no sols n'han de fer ús, sinó que també n'han de tenir els controls.

Això no obstant, aquestes últimes només podran servir-se'n presentant llurs memòries i propostes de millora no directament sinó a l'Estat.

El guany que obté l'Acadèmia, passant per la Universitat, és que així es pot servir dels Instituts. Altrament Instituts com el Teatre Anatòmic i Zootòmic no estaven units amb cap Acadèmia, perquè se'ls considerava des del punt de vista limitat de la Medicina i no des del més ampli de les Ciències Naturals.

Acadèmia, Universitat i Instituts de suport són, per tant, tres parts independents i alhora integrants del conjunt.

Totes tres estan sota la direcció i l'alta tutela de l'Estat, però les dues últimes més i la primera menys.

Acadèmies i universitats són igualment independents; però estan vinculades en la mesura que tenen membres comuns, que la Universitat accepta que tots els acadèmics tenen dret a impartir classes i que l'Acadèmia organitza sèries d'observacions i d'experiments que la Universitat li proposa.

Els Instituts de suport els fan servir l'una i l'altra i els controlen, només que en l'últim cas, quan es tracta de vigilància, ho fan indirectament a través de l'Estat.

De l'Acadèmia (Aquí s'interromp el manuscrit).